

rytarnych często jako istotny w walce z przeciwnikami politycznymi uruchamia się służby psychiatryczne. Zamyka się w szpitalach psychiatrycznych ludzi, w oparciu o fikcyjne wyroki, których władza z różnych względów nie może wyeliminować z życia publicznego (s. 195).

Czytelnej wiedzy o problemie przemocy dostarcza się charakteryzując rozwiązania normatywne obserwowane w społeczeństwie holenderskim. Zauważa się m.in., że w Holandii jedna kobieta na pięć doświadcza przemocy domowej, będąca w związku z mężczyzną bez względu na pochodzenie społeczne. Przemoc tę stanowią zachowania fizyczne, seksualne i psychiczne. Ofiarami przemocy w rodzinie są także mężczyźni. Wskaźnik przemocy w rodzinie wobec kobiet wynosi 20 %, a u mężczyzn 7–16 % (s. 205).

Przemoc ta dotykała w istotnej mierze osoby powyżej 55 roku życia.

Nośną poznawczo jest kwestia przemocy na tle etniczno-religijnym ujawniająca się w Birmie. Wskazuje się, że muzułmanie Rohingya, zamieszkujący w zachodniej części tego państwa, są jedną z najbardziej prześladowanych mniejszości etnicznych na świecie. Jej sprawcą jest w dużej mierze państwo. Problem tu generuje kolejne kryzysy społeczno-polityczne. Mniejszości narodowe w tym państwie stanowią jedną trzecią ogółu jego ludności. W prezentacji problemu ukazuje się tło historyczne konfliktu oraz sytuację współczesną, a w tym krwawe walki i ich skutki.

Prezentację zagadnień kończy wyzwanie określenia współdziałania administracji rządowej i samorządowej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Przypomina się, że wojewódzki program przeciwdziałania przemocy w rodzinie na lata 2013–2020 został wprowadzony jako zadanie własne samorządu, we współpracy z Zespołem Ekspertów, składającym się z przedstawicieli wielu instytucji życia publicznego (s. 225). Realizowane Programy Osłonowe w jednostkach samorządowych spotykają się ze wsparciem wielu podmiotów życia kulturowego Polski oraz różnych podmiotów Unii Europejskiej.

Wskazując na wartości poznawcze prezentowanej książki zauważa się, że: 1. wskazuje się w niej istotę i skalę zjawiska patologii kulturowej we współczesnym świecie; 2. podejmuje się wyzwanie jej definiowania oraz ukazania negatywnych konsekwencji dla rozwoju ludzkości; 3. wskazuje się instytucjonalne formy przeciwdziałania jej

eskalacji; 4. patologię, a w niej zjawisko przemocy wpisuje się w kontekst kształtowania współczesnej polityki społecznej; 5. wskazuje się teoretyczne postrzeganie zjawiska w kontekście praktyki kulturowej w Polsce, w wybranych państwach europejskich oraz w świecie (m.in. w Birmie).

Andrzej Chodubski

Irena Malinowska, *Handel ludźmi – metody, działania sprawców*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2015, ss. 391, 3 nlb.

W rozwoju cywilizacyjnym szczególnym zjawiskiem jest handel ludźmi. Jest to rzeczywistość patologiczna, naruszająca prawa człowieka. Jest międzynarodowym przestępstwem. Ma on miejsce również w Polsce. Szacuje się m.in., że w przestrzeni Unii Europejskiej około pół miliona kobiet zmuszana jest do nierządu. Wiedza dotycząca tego zjawiska, jak i handlu ludźmi postrzegana jest w postaci szacunków; rzeczywisty obraz zjawiska pozostaje w sferze *swoistego ukrycia*. Zagadnienia handlu ludźmi znajdują się w polu uwagi Organizacji Narodów Zjednoczonych. Zajmuje się problemem wyspecjalizowana organizacja – Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości. W państwach Unii Europejskiej handel ludźmi jest zabroniony na mocy Karty Praw Podstawowych. Flagowym dokumentem Rady Europy w zakresie walki z handlem ludźmi jej Konwencja z 16 maja 2005 r., którą podpisało 39 państw.

W prezentowaniu problemu podjęto się wyzwanie określenia polityki instytucji europejskich wobec handlu ludźmi, a w tym w Polsce. Za ważne zadanie uznano: wskazanie organów państwowych i organizacji pozarządowych, zajmujących się problemem walki z handlem ludźmi; scharakteryzowanie skali zjawiska handlu ludźmi w aspekcie zorganizowanej przestrzeni i jego geografii w świecie, Europie i Polsce.

Istotę problemu poznawczego zaprezentowano w czterech rozdziałach, zatytułowanych kolejno: I Zjawisko handlu ludźmi we współczesnej rzeczywistości kulturowo-cywilizacyjnej; II Polityka instytucji europejskich wobec handlu ludźmi; III Handel ludźmi w Polsce w aspekcie zorga-

nizowanej przestępczości; IV Przeciwdziałanie zjawisku handlu ludźmi w Polsce oraz w innych krajach Unii Europejskiej. Wykład poprzedza *Wstęp*, w którym wskazuje się na aktualność poznawczą problemu, stan badań z tego zakresu, cel i zadania poznawcze oraz przyjęte założenia teoretyczno-metodologiczne.

W rozdziale pierwszym zaprezentowano sześć kwestii poznawczych, tj. 1. Handel ludźmi jako zjawisko cywilizacyjne; 2. Skala i geografia handlu ludźmi na świecie i w krajach Unii Europejskiej; 3. Okoliczności generujące zjawisko z perspektywy historioporównawczej; 4. Człowiek jako towar w handlu ludźmi; 5. Zainteresowanie społeczne i polityczne zjawiskiem handlu ludźmi; 6. Zagrożenie handlu ludźmi dla demokracji i społeczeństwa obywatelskiego.

W pracy wskazuje się, że handel ludźmi to proceder będący współczesną formą niewolnictwa. Jest to zjawisko wieloaspektowe i stale zmieniające swoją formułę i specyfikę, która wynika z okoliczności, że jest to przede wszystkim działanie zorganizowane o zasięgu międzynarodowym. Istotne jego ogniwami stanowią handel kobietami i prostytutką. Zjawisko to jest coraz bardziej nagłaśniane medialnie, co wpływa na zwiększenie zarówno świadomości społeczeństwa w tym procederze, jak i zagrożeniach z niego wynikających.

Autorka wskazuje, że handel ludźmi, a zwłaszcza kobietami, jest znany na całym świecie. Wielkość tego handlu nie jest upowszechniana, bowiem informacje na temat rzeczywistej liczby popełnianych przestępstw, ofiar czy sprawców są jedynie danymi szacunkowymi. Według oficjalnych statystyk w Polsce w 2008 r. zidentyfikowano 315 ofiar handlu ludźmi, w 2009 r. – 611, w 2010 r. – 323. Ofiary handlu najczęściej z Polski trafiają do Niemiec, Holandii, Belgii, Hiszpanii, Szwecji, Francji i Wielkiej Brytanii. Z kolei do Polski trafiają z Ukrainy, Bułgarii, Rumunii, Mołdawii, Białorusi, Wietnamu i Rosji. Ok. 10% ofiar handlu w Polsce to dzieci (s. 41).

Wskazuje się, że sprawcy przestępstw handlu ludźmi stosują takie metody działania, jak: 1. odebranie paszportu lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość ofiary; 2. stosowanie przemocy psychicznej, fizycznej, seksualnej; 3. wstrzymywanie wynagrodzenia; 4. stosowanie gróźb pod adresem członków ofiary rodziny; 5. stosowanie gróźb złożenia donosu do władz w kraju zatrudnienia. W wykładzie dostarcza się wiedzy

analitycznej na podstawie wywiadu eksperckiego na temat podmiotów działań przestępczych oraz ich postępowania, jak też działań zwalczających zjawisko. Wskazuje się, że sprawcy handlu ludźmi wykorzystują ofiary do takich zachowań, jak: 1. świadczenie usług seksualnych, tzw. seksbiznesu; 2. przymusowa praca; 3. żebractwo; 4. działania przestępcze (np. kradzieże, handel narkotykami); 5. handel organami; 6. handel dziećmi. Sprawcy przestępstw wykorzystują jako metody werbunku: ogłoszenia prasowe, dotyczące legalnej pracy za granicą, uprowadzenie z użyciem siły, uprowadzenie po podaniu środków nasennych, zwabienie poprzez wprowadzenie w błąd.

Potencjalne ofiary handlu to: 1. osoby pochodzące z kraju, w którym toczą się konflikty zbrojne, wojna domowa; 2. osoby przybywające z kraju, w którym nieprzestrzegane są prawa człowieka; 3. osoby pochodzące z kraju, w którym jest wysoki wskaźnik ubóstwa; 4. osoby, które charakteryzują się niskim poziomem wykształcenia; 5. osoby poszukujące pracy za granicą (często nie znają one języka kraju, do którego się udają, a proponowana praca nie wymaga od nich żadnych kwalifikacji, przez co są narażone na stanie się ofiarą handlu ludźmi; 6. nielegalni imigranci.

Zauważa się, że państwa biorące udział w zwalczaniu procederu handlu ludźmi powinny zagwarantować, aby przepisy prawa i polityka gwarantowały środki ochrony tych osób. Wskazuje się, że ważna jest wielokierunkowa współpraca i koordynacja działań poszczególnych stron i podmiotów, celem zintegrowania wypracowanej polityki, aby skutecznie zwalczać zjawisko handlu ludźmi i im zapobiegać. Należy podnosić poziom świadomości oraz organizować szkolenia w zakresie zapobiegania zjawiskom handlu ludźmi, włączając decydentów oraz organizacje i struktury zajmujące się zwalczaniem zjawiska handlu ludźmi i zapobiegania mu.

Zauważa się, że handel ludźmi jako zjawisko globalne jest jedną z form współczesnego niewolnictwa. Jest ono po handlu bronią i narkotykami największym źródłem zarobków zorganizowanej przestępczości. Przestępcy XXI w. zajmujący się handlem ludźmi nastawiają się głównie na zysk. Przynależność do zorganizowanej grupy polega na akceptowaniu zasad, które nią rządzą oraz na wykonywaniu poleceń i zadań wskazanych przez osoby stojące w hierarchii grupy lub związku odpowiednio wyżej.

Wskazuje się, że dzieci, ofiary handlu ludźmi przeznaczone są do różnorodnych celów: przemytu narkotyków i pełnienia innych przestępstw, żebractwa, pracy niewolniczej, nielegalnych adopcji, produkcji pornografii dziecięcej. Dzieci są najtańszą siłą roboczą, dlatego też są wykorzystywane do pracy niewolniczej. Ze względu na swoją niedojrzałość, nie są w stanie określić sytuacji życiowej, w której się znalazły. Mogą traktować wykonywane przez siebie czynności jako normalną powinność. Małoletni w różnym wieku sprzedawani są do żebractwa, kradzieży, pracy w charakterze pomocy domowej. Są nierzadko „wypożyczani” do pracy bezpośrednio przez swoich rodziców biologicznych, którzy w ten sposób chcą poprawić sytuację materialną rodziny. W tej grupie dominują dzieci z Rumunii i Mołdawii.

Charakteryzując politykę instytucji europejskich wobec handlu ludźmi wyodrębniono analityczne kwestie: 1. Urzeczywistnianie praw człowieka oraz zjawiska towarzyszące handlowi ludźmi; 2. Rozwiązania prawne do walki z handlem ludźmi w Unii Europejskiej; 3. Parlament Europejski i Rada Europy wobec handlu ludźmi; 4. Dyrektywy Unii Europejskiej; 5. Zadania struktur policyjnych do walki z przestępczością zorganizowaną; 6. Organizacje pozarządowe świadczące pomoc ofiarom handlu ludźmi. Jest to czytelny układ zagadnień. Wskazuje się, że prawa człowieka to jedno z najmłodszych pojęć w definiowaniu polityki i społeczeństwa. Odpowiedzialność za ich urzeczywistnienie spoczywa na państwie oraz społeczności międzynarodowej.

Podkreśla się, że wszelkie działania Unii Europejskiej mają być prowadzone z poszanowaniem podstawowych praw i pozostawać w zgodności z zasadami uznawanymi, w szczególności w Kartce praw podstawowych Unii Europejskiej. Za priorytetowe kwestie w zwalczaniu handlem ludźmi w Unii Europejskiej uznaje się: 1. rozpoznawanie ofiar handlu ludźmi, chronienie ich i udzielanie im pomocy; 2. lepszą prewencję w zakresie handlu ludźmi; 3. intensywniejsze ściganie handlarzy; 4. ściślejszą koordynację i współpracę z najważniejszymi podmiotami oraz spójność strategii; 5. większą wiedzę o pojawiających się nowych problemach związanych ze wszystkim formami handlu ludźmi oraz skuteczniejszą reakcją na te problemy.

Zauważa się, że polityka organizacji międzynarodowych ewaluowała w procesie dziowym

od postrzegania jej w kontekście niewolnictwa do konieczności zwalczania przestępczości zorganizowanej. Obecnie coraz częściej postrzega się ją jako akt gwałtu na istocie ludzkiej, tj. w kontekście łamania praw człowieka i ochrony jego praw.

Handel ludźmi jest zjawiskiem podlegającym dynamicznym przemianom. W wykładzie dostarcza się usystematyzowanej wiedzy o regulacjach dotyczących zwalczania tego zjawiska w Polsce. Wskazuje się, że zwalczanie tego procederu powinno być prowadzone w formie działania horyzontalnego i powinno obejmować politykę społeczną. Reakcja na handel ludźmi powinna być stanowcza i mieć na celu zarówno zapobieganie przestępstwom i ich ściganie, jak i ochronę pokrzywdzonych.

Podkreśla się, że zwalczanie przestępczości związanej z handlem ludźmi należy do najtrudniejszych zadań, jakie stawiane są przed organami ścigania, w tym w szczególności przed policją. Wynika to przede wszystkim z zróżnicowania procedur, zwłaszcza w zakresie mechanizmów działania zorganizowanych grup przestępczych. Organizowanie procederu handlu ludźmi zmienia swoje oblicze w czasie i przestrzeni – nie sposób w niektórych wypadkach określić jednoznacznej formy wykorzystania, której podlegają ofiary przestępstwa. Można zauważyć przenikanie się mechanizmów wykorzystania w zakresie pracy przymusowej; zmuszania do kradzieży i innych czynów oraz wyłudzenia kredytów i świadczeń socjalnych. Zorientowani bowiem na zysk sprawcy często zmieniają poszczególne elementy działania, chcąc w ten sposób zatrzeć ślady przestępczego procederu.

Ważną płaszczyzną generującą zjawisko handlu ludźmi stanowi przestrzeń migracyjna. Emigranci napotykają w procesie przystosowanie się do nowej rzeczywistości kulturowej istotne bariery społeczno-ekonomiczne. Okoliczność tę skutecznie potrafia wykorzystać przestępcy. Handel ludźmi jest dla nich istotny ekonomicznie. Organizacje międzynarodowe starają przeciwdziałać ujawniającej się w tej sferze patologii. Unia Europejska dąży do wypracowania podstawy ogólnej polityki migracyjnej. Zakłada się, że w ramach współpracy kraje ojczyste imigrantów będą wzmacniać swoją zdolność do zwalczania przemytu i handlu ludźmi (s. 209). W polityce migracyjnej zakłada się zapewnienie na każdym etapie,

skutecznego zarządzania przepływami migracyjnymi, sprawiedliwego traktowania obywateli państw trzecich, a także zapobiegania nielegalnej imigracji i handlowi ludźmi.

W prezentacji handlu ludźmi w Polsce w aspekcie zorganizowanej przestępczości wyodrębniono analityczne zagadnienia: 1. Dominujące formy handlu ludźmi; 2. struktura grup przestępczych i metody działania sprawców; 3. Przepisy prawa krajowego w sprawach o handel ludźmi; 4. Identyfikacja i klasyfikacja sprawców przestępstw handlu ludźmi; 5. Polska opinia publiczna wobec zjawiska handlu ludźmi; 6. Współpraca międzynarodowa i wymiana informacji Polski w ramach Unii Europejskiej. Dostarcza się usystematyzowanej wiedzy deskryptywnej, którą starannie poddano eksploracji. Wskazuje się, że ofiarami handlu ludźmi w Polsce są najczęściej osoby w wieku od 16 do 25 lat. Według badań opinii społecznej Polacy właściwie kojarzą to zjawisko i są w stanie je opisać. Wiedza o zjawisku pozytywna jest z mediów i ma wymiar często sensacyjny. Odczuwany jest niedobór czytelnej wiedzy o zjawisku. Jest ona postrzegana jako płytka i niewystarczająca z punktu widzenia przeciwdziałania zjawisk handlu ludźmi. Wskazuje się niedobór literatury na temat profilu sprawców tego rodzaju przestępstw (s. 264).

W rozdziale poświęconym przeciwdziałaniu zjawisku handlu ludźmi w Polsce oraz niektórych krajach Unii Europejskiej wyodrębniono zagadnienia: 1. Państwo i instytucje polityczne wobec patologii społecznej; 2. Krajowy plan działań przeciwko handlowi ludźmi; 3. Strategia działania Unii Europejskiej na lata 2012–2016; 4. Wsparcie społeczne dla ofiar handlu ludźmi; 5. Kampanie informacyjne na rzecz walki z handlem ludźmi; 6. Kierunki działań instytucji odpowiedzialnych za ściganie przestępstwa handlu ludźmi. Jest to starannie wykonane zadanie poznawcze. Dostarcza się w nim bogatej faktografii charakteryzującej współczesny obraz handlu ludźmi. Wskazano tu rzeczywistość instytucjonalną handlu ludźmi oraz podjęto próbę jej oceny w kontekście działalności Unii Europejskiej oraz ujawniania się przestrzeni globalnej w funkcjonowaniu patologii społecznej. Progностycznie wskazuje się na potrzebę podejmowania działań międzynarodowych zorientowanych na przeciwdziałanie zjawisku handlu ludźmi.

W *Zakończeniu* zarysowano syntetycznie istotę zjawiska oraz ustalenia, jakie konstataje się na bazie analizy materiałów źródłowych oraz literatury przedmiotu.

Starannie zaprezentowano w opracowaniu bibliografię, wydzielając w niej akty normatywne, informacje internetowe, słowniki, leksykony, przewodniki, opracowania artykułowe oraz wydawnictwa zwarte. Wartościową przewodnikową część pracy stanowi *Aneks*, w którym wskazano instytucje i organizacje zajmujące się problemem handlu ludźmi i pomocą ofiarom, kwestionariusz wywiadu eksperckiego wykorzystany w przeprowadzonych badaniach. Wykład wzbogacają tabele, wykresy, diagramy oraz ilustracje.

W refleksji uogólniającej należy stwierdzić, że 1. podjęty w książce problem poznawczy jest nośny ze względu na wpisanie go w nurt badań nauk społecznych, a zwłaszcza w przestrzeni politologii; 2. właściwie łączy się w wykładzie wiedzę teoretyczną z egzemplifikacją życia kulturowego, a w tym z patologią społeczną; 3. zgromadzony bogaty materiał źródłowy oraz literatura przedmiotu wskazuje na dalszą potrzebę instytucjonalizacji w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi; 4. wyraźnie określono metody działania sprawców handlu ludźmi; 5. wykazano, że w wymiarze krajowym i międzynarodowym handel ludźmi stanowi jedno z ważniejszych zagrożeń dla ludzkości. Jest to problem globalny współczesnego świata.

Książka zasługuje na uwagę szerokiego kręgu czytelników. Stanowi swoisty przewodnik o handlu ludźmi w rzeczywistości międzynarodowej, a w tym w Polsce.

Andrzej Chodubski

Tadeusz Linkner, *Publicystyka Stanisława Przybyszewskiego w Wolnym Mieście Gdańsku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2015, ss. 394.

W rozpoznawaniu historii polskiej myśli politycznej I połowy XX w. uwagę przykuwają wartości zawarte w twórczości Stanisława Przybyszewskiego (1868–1927), zamieszkującego w latach (1920–1924) w Gdańsku. W prezentowanej książce są one przedmiotem analizy poznawczej.